

Hogyan tovább?

Gondolatok a pedagógiai lapok jövőjéről

Tölgyesi József

A pedagógiai szakirodalom jelentős szegmensét alkotják azok a lapok és folyóiratok (a továbbiakban: pedagógiai lapok), amelyek e tudományterülethez vagy interdiszciplináris régiójához (is) tartoznak.

A magyar neveléstudomány és a pedagógiai praxis minden korban kitüntetett figyelemmel fordult e periodikák felé. Ebben jelentős szerepe volt annak, hogy megjelenésük gyakorisága miatt viszonylag gyorsan tudták közölni az aktuális oktatáspolitikai, törvényi és jogszabályi változásokat, illetve azonnal reagálhattak akár az elmélet vagy a gyakorlat eredményeire, s szerzőik által szoros kapcsolat alakulhatott ki a nevelélméleti kutatók és a gyakorló pedagógusok között. Ez a kölcsönös szakmai érdekltség olyan meghatározónak bizonyult, hogy a lapok egyaránt törekedtek arra, hogy „mindkét fél” eredményeit, közléseit publikálják, még akkor is, ha ezekben tudománytanilag vagy a gyakorlati alkalmazásuk okán kételyek merülhettek fel. (Legfeljebb vita alakult ki, amely során mindkét fél bevetette „nagyágyúit”: azokat a szerzőket, akik a szakmai figyelem középpontjában álltak. A korosabb olvasók bizonyára jól emlékeznek még Medvegy Antal vagy Fonay Tibor és mások nagy vihart, válasszikkéket indukáló *Köznevelés*-írásaira, úgy anno még a hetvenes évekből, a nyolcvanas évek elejéről. De más lapok is megélhették az ilyen, néha nem is ritka szellemi pengéváltásokat.)

Ma azonban ennél fontosabb problémák kerültek felszínre. A társadalom gazdasági potenciálja, a sűrűn – talán a szükségesnél is gyakrabban – változó oktatáspolitikai koncepciók (bennük az oktatási törvénykezés és jogszabályok, a tantervek, az iskolaszerkezet módosulásai, a több fenntartós intézményhálózat) elég alapot adnak ahhoz, hogy a közoktatás legkisebb szegmensébe is behatoljanak a változások.

S maradvá a témánknál, a pedagógiai lapok helyzeténél és főképpen jövőjénél, aligha tekinthetünk el attól a folytonosságtörténet sorról, amely kétszáz év alatt történeti léptékűvé tette a pedagógiai lapok kiadását. (De csak általában, mert sokféleségük, s főképpen a legtöbb, sőt, túlnyomó részük időbeni tartóssága nehezen vagy egyáltalán nem tudta túlélni a kurzusváltásokat. A szakmai túlélésre – több évtizedre áthúzódóan – a jelentősebbek közül csak néhány példát lehet felsorolni: *Néptanítók Lapja*, *Pedagógiai Szemle*, *Magyar Pedagógia*, *A Tanító*, *Óvodai Nevelés* és néhányan, mint az *Embernevelés* és társai, metamorfózison estek át, s főnixként igyekeztek feltámadni – újabb megszűnéssel.)

Mindezek ellenére (vagy mellett) pedagógiai lapjaink neveléstörténeti örökségünk hordozói, amelyek arról adnak bizonyosságot, hogy a társadalmi változások közepette

is (még ha új címeikkel, új köntösben és más célokkal), mindig képesek voltak a folytonos megújulásra, akkor is, ha szükségből vagy jól felfogott érdekből fel kellett vállalni az aktuálpolitikai igényeket.

Ahhoz, hogy a lapkiadás jövőjéről szóljunk – ha terjedelmi és tartalmi, értékelési korlátok között is –, nem nélkülözhető a pedagógiai lapok történeti útjáról szólni, mintegy kontinuitást keresni a múlt, a jelen és főképpen: a lehetséges jövőjük között. Felidézünk majd néhány olyan szakmai megnyilatkozást, amelyek bár különböző időszakokban jelentek meg szakmánk lapkiadásával kapcsolatban, a pedagógiai szaksajtó jelentőségéről, feladatairól, s szerzőik okán nemcsak autentikusak, hanem napjaink viszonyaira is adaptálhatók, értelmezhetők.

A pedagógiai szaklapok múltja, jelene

Pedagógiai tartalmakat (is) hordozó hazai lapok először a XVIII. század utolsó negyedétől kezdődően jelentek meg. Ilyenek voltak a *Merkur* (1786–1787), a *Novi Ecclesiastico Scholastici Annales Evangelicorum* (1793–1803) stb. Az első önálló pedagógiai folyóirat, a *Közlemények a Kiseddóvás és Elemi Nevelés Köréből* 1843-ban indult útjára, de jelentős pedagógiai tartalmakat közöltek még a *Religio és Nevelés* (1841–1849), a *Protestans Egyházi és Iskolai Lap* (1842–1919) és a *Nevelési Emléklapok* (1846–1849) is.¹ A szabadságharc utáni évtizedben a nem pedagógiai lapok vállalták fel (nemegyszer igen markánsan) a népoktatás, a nőnevelés, a kiseddnevelés, a szakmai képzés ügyének számos társadalmi és szakmai problémájának közlését. A szakmai lapok iránti érdeklődés és igény jelzői voltak, hogy számos tanítókör, tanító- és tanáregyesület adott ki regionális lapot, nemegyszer kézíratos formában.²

Eötvös József – a már hosszabb távra szóló tanügyi törvény támogatására – olyannyira fontosnak tartotta a *Néptanítók Lapjának* a pedagógus kézbe adását, hogy térítésmentesen juttatta el valamennyi iskolához (a nemzetiségiekhez azok nyelvén). Ebben a szándékban bizonyára az (is) tükröződött, hogy a központi (az állami) akarat a lap révén folyton jelen legyen. Erre bizonyára szükség volt, mert számos nyomtatott pedagógiai lap kereste a helyét, olvasórétegét az ország teljes területén, a nagyobb régiókban vagy csak a vármegyék területén (s nemritkán csak egy-egy tanítói körben, ami fél vagy egy járásnyi terület tanítóit jelentette). Ugyanakkor a *Néptanítók Lapja* kiadói, szakmai toleranciája még bátorította is a más lapok olvasását: „*Örvendetes tüneménynek kell tekintenünk, hogy iskolai lapjaink tekintélyes számmal vannak már, és pedig az országban divatozó mindenféle nyelven. Midőn e lapok statistikáját közölni megkezdjük, egyszersemind fölhívjuk a tanítókat, hogy a mi lapunk mellett, mely ingyen küldetik meg nekik, tehetségük szerint más ily iskolai lapot is, mely igényeiknek legjobban megfelel – tartsanak, mert több lapból több hasznót merithetnek.*”³

1. L. pedagógiai lapok, folyóiratok. In: *Pedagógiai Lexikon L-Q*. Nagy Sándor főszerk. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1978. p. 443.

2. Ez utóbbiak egyike volt például a *Tanodai Közöny*, amelyet a Somlóvidéki Evangélikus Tanítóegylet adott ki 1863-tól havonkénti megjelenéssel. (Ennek mindössze két lapszáma maradt fenn Süle Sándor volt kertai evangélikus tanító, később állami általános iskolai igazgató dokumentumgyűjteményében. A két lapszám jelenleg a helyi iskola helytörténeti gyűjteményében található.)

3. *Iskolai lapjaink*. In: *Néptanítók Lapja*. 1968. 1. sz. p. 15.

A felsorolásban a következő kilenc országos terjesztésű lap szerepel: *Népnevelők Lapja*, *Kalauz*, *Izraelita Magyar Néptanító*, *Ungarischer Schulbote*, *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, *Jüdischer Schulbote*, *Tanodai Lapok*, *Hétfői Lapok*, *Skolszki Liszt* (iskolai lap szerb nyelven).

Egy-egy lap megszűnése már ekkor is felkeltette a laptársak figyelmét: „*A Prot. Népiskolai Közlöny* született, élt, hatott és meghalt a részvétlenség miatt az 1866-ik évben.” Erdemeit azonban nem lehetett elvitatni annak ellenére, hogy csak egy évfolyama jelent meg. „*A Prot. Népiskolai Közlöny* egy évi folyama oly terméke népiskolai irodalmunknak, mely érdemes, hogy róla kimulta után is megemlékezzünk. Megérdemli azért, mert ez nem efemér⁴ életű napi események, elmefuttatások, pillanatnyi hatású frazisok registrálása; hanem maradandó becsü, paedagogiai értékkel bíró s gyakorlati hasznos cikkek sorozatát foglalja magában [...] A szerkesztők lelkiismeretesen teljesíték kötelességüket; de nem úgy a tanítók, kik e páratlan vállalatot elbukni engedték.”⁵ Ez az etikus kiadói, szerkesztői kollegialitás ma és a jövőre nézve is példa lehet!

1868-ban a pedagógiai lapok aránya igen kedvező volt az összes (többségében országos terjesztésű) laphoz viszonyítva (ha a regionális és a helyi pedagógiaiakat is hozzá vesszük) körülbelül 90 volt a pedagógiai, míg 256 az összes országos terjesztésű lap.

A Horthy-korszakban jelentősen mérséklődött a pedagógiai lapok választéka: időlegesen 30-50 között volt a címszám. Ugyanakkor olyan jelentős lapok „nőttek fel” a *Néptanítók Lapja* mellé, mint a *Nemzetnevelés*, *A Gyermekek*, a *Magyar Paedagogia*, az *Országos Polgáriiskolai Tanáregyesületi Közlöny*, a *Cselekvés Iskolája*. Rendkívül nagy számban jelentek meg – főképpen a regionális pedagógiai egyesületek kiadásában – helyi lapok, amelyek közvetlen hangvételükkel, a bennük szereplő személyek (szerzők stb.) ismertsége révén igen kedveltek voltak.

Ugyanakkor a kultuszminisztérium, neves szerzők, neveléstudósok többször is felémelték hangjukat az országos pedagógiai lapok nem kellő olvasottsága, valamint kiadásuk pénzügyi problémái miatt. Ebből az időszakból Imre Sándor (1877–1945), a hazai elméleti pedagógia kiemelkedő tudósa, oktatáspolitikusa véleményét idézzük. A „...lépésről-lépésre való együtthaladást a folyóiratok állandó szemmel tartása teszi lehetővé. Különösen az egy-egy ágban vezető folyóiratokat kell gondosan figyelemmel kísérni, meg azokat, amelyek éppen az egyetemes tájékoztatást tüzték magok elé. A tudományos kutatás egyaránt érdekel bennünket, bárhol folyik; a részletmunka eredményeit állandóan nyilvántartó, valamelyik kutató intézet működését, új kérdéseit, módszereit ismertető folyóiratok között tehát nem szabad a származás szerint különbséget tennünk, mert akkor esetleg nagy jelentőségű vagy legalább bennünket nagyon érintő újnak közvetlen megismerésétől zárnök el magunkat. Ugyanígy mindenüvé el kell hatolnia figyelmünknek, ahonnan a nevelés módszerének javítására, a siker feltételeinek újabb szerű biztosítására kaphatunk ösztönzést. Mind a tudományos, mind a gyakorlati törekvések megismerése bennünk is kérdéseket ébreszt, magunkra eszméltet, követésre vagy ellenőrző vizsgálatra indit.”⁶

4. Rövid (életű)

5. Könyvismertetés. In: *Néptanítók Lapja*. 1868. 1. sz. p. 62-63.

6. Imre Sándor: *A neveléstudomány magyar feladatai*. Szeged. 1935. p. 32.

Imre Sándor bár neveléstörténeti vonatkozású szövegekörnyezetben fogalmazta meg a fentieket, azonban aktuálisan is jól értelmezhető az, hogy a pedagógia elméletének és gyakorlatának együtt kell haladnia ahhoz, hogy a nevelés és az oktatás (a „nemzet-nevelés”) eredményes legyen. Érdemes felfigyelni arra, hogyan értékeli a pedagógiai folyóiratokat, s milyen jelentőséget tulajdonít tartalmuknak: „...feltétlenül szükséges a szakfolyóiratok részletes feldolgozása. A folyóiratok ma még valóságos temetői érdemes neveknek és becses gondolatoknak, holott egy-egy szaklap nemcsak a maga idejében tett nevezetes szolgálatot a nevelői gondolkodás fejlődésének, hanem ma is nagy haszonnal lehet belemélyedni némelyik cikkbe s új ösztönzést nyerhetünk sok, akkor talán merésznek tetsző javaslatból. A szaklapokat ugyanúgy egyenként és teljes egészében kell tanulmányozni, mint az írókat: egy-egy folyóirat határozott irányt vagy korszakot jelenthet a nevelői gondolkodás alakulásában.” A továbbiakban ismét neveléstörténeti aspektusból ír a lapokról, ám ma is követhető elemzési módokat jelenít meg, olyanokat, amelyek napjaink periodikáira is adaptálható szempontokat adnak. Különösen annak fényében, hogy az utóbbi egy-két évtizedben alapos átrendeződés ment végbe a pedagógiai lapok megjelenésében: „A nevelői gondolkodás történetéhez tartozik tehát valamennyi nevelésügyi folyóirat teljes története: mily céllal keletkezett; mennyire volt a szerkesztése tudatos; a szerkesztők váltakozása mi változást hozott a lap irányában, értékében, hatásában; miben állott ez a hatás, milyen jellegű volt és kikre terjedt ki; miért szűnt meg valamelyik folyóirat. A hosszú életű folyóiratok és a rövid tartamú vállalkozások sajátos, a magok nemében egyaránt értékes adatokat szolgáltatnak, a legrövidebb ideig tartó kísérlet is valami törekvést jelent, sikertelensége többszörösen jellemző lehet. Az írók személye, a közlemények tartalma, a meginduló viták és konok agyonhallgatások, a sok ismétlés, újrakezdés és másfelől egyes kérdések tárgyalásának fogyatékosága vagy teljes hiánya, a hazai könyvirodalom újabb jelenségeinek visszhangja (a folyóiratokban, T. J.), valamint az, hogy a külföldi irodalomból mit és hogyan ismertettek, mennyire jutottak szóhoz különböző vélemények, tájékoztatták-e olvasóikat más lapok tartalmáról, ilyen szempontok egy-egy folyóirat szerepét rendkívül érdekesen világíthatnák meg.”⁷

1945 után gyakorlatilag valamennyi korábbi lap kiadása megszűnt. Az általános iskola létrehozásával azonban gyorsan szükség volt egy központi pedagógiai lapra. Ez a *Köznevelés* lett, amely napjainkig szolgálja a pedagógia ügyét.⁸ E lap mellett csak a *Pedagógus Értesítő* jelentette a választékot. A politikai és közoktatás-politikai változások 1948-ban kulmináltak, s a korábbi klasszikus folyóiratok évekig nem jelenhettek meg. A *Pedagógiai Szemle* mint új folyóirat 1951-től kapott megjelenési lehetőséget, a *Magyar Pedagógia* pedig 1961-től lett újra előfizethető.

Az 1950-es évek második felétől (elsősorban az Országos Pedagógiai Intézet gondozásában, majd a mindenkori oktatásügyi minisztérium folyóirataként) sorra jelentek meg azok a tantárgyi módszertani lapok, amelyek azonban alig élték túl az 1989–1990-es rendszerváltást. Több évtizeden át e lapok, valamint a *Köznevelés* és *A Tanító* voltak

7. Uo. p. 49.

8. A *Köznevelés* 1945. július 15-én jelent meg először, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium alapította. Mások mellett olyan jelentős személyiségek voltak fő- és felelős szerkesztői, mint Kiss Árpád (1907-1979) és Ortutay Gyula (1910-1978).

a szakmailag legkedveltebb, sok magánelőfizetővel is rendelkező periodikák. A különböző (átalakuló) kutatóintézetek, valamint az 1975-től létrehozott megyei pedagógiai intézetek, több egyetem és főiskola, majd később pedagógus szakmai egyesületek is adtak ki értékes tartalmú lapokat, folyóiratokat. (Szeged: *Módszertani Közlemények*, Veszprém: *Veszprém Megyei Művelődésügyi Szemle, Megyei Pedagógiai Híradó, Pedagógiai Technológia*, Győr: *Hogyan?*, Eger: *Hevesi Művelődés*, Budapest: *Könyv és Nevelés, Budapesti Nevelő*)

A hetvenes-nyolcvanas évek a hazai lapkiadás kiemelkedő éveit voltak. Ebben az időszakban a pedagógiai lapok példányszámukban, évenkénti megjelenési gyakoriságukban és olvasottságukban kiemelkedőek voltak a hazai pedagógiai sajtó történetében. Ebben jelentős szerepe volt annak, hogy a közoktatás intézményeinek többsége önálló gazdálkodási joggal rendelkezett, megfelelő volt a pénzügyi ellátottságuk, sorra alakultak azok az intézményi könyvtárak, amelyek fő- vagy részfoglalkozásban iskolai könyvtárost alkalmaztak, megalkották a gyűjtőköri szabályzatokat, szakfelügyeletet kaptak az iskolai könyvtárak, az intézményvezetők pedig szakmai, erkölcsi és anyagi szempontból is érdekelték lettek a nevelés-oktatás minőségi fejlesztésében. Ezek egyik hozadéka a könyvtárak jó pedagógiai-ellátottsága lett.⁹

1990-től (de némiképpen már az előző években is) elkezdődött a lapkiadás átstrukturálódása. Új kiadók jelentek meg új lapokkal, vagy átvették a régebbiek megjelenítését. A lapkiadás pluralizmusának egyenes következménye volt a kiadói liberalizáció (benne a tankönyvkiadásé), közvetve pedig az, hogy a közoktatásban megszűnt az állami intézmény-fenntartói monopólium. Számos korábbi nagy tradíciójú szakmai lap megszűnt (például a tantárgymódszertani lapok), vagy új kiadóhoz kerültek alig megváltozott címmel (*Új Pedagógiai Szemle, Tanító* stb.). Néhány az új lapok közül: *Új Katedra, Modern Iskola, Iskolakönyvtáros, A Természetismeret Tanítása, Fókusz, Iskolakultúra, A Kisgyermek, Képzés és Gyakorlat, a Mozaik Kiadó módszertani folyóiratai, Educatio, Fejlesztő Pedagógia, Drámapedagógiai Magazin, Tehetség, Pedagógiai Műhely, Neveléstörténet, Tani-Tani, Technika az iskolában, Magyar Református Nevelés, Mester és Tanítvány, Kollégium* stb. Az új lapok közül többen a bizonytalan pénzügyi háttér, valamint a kevés számú előfizető miatt szűntek meg.

A lapok egy részénél az előfizetők számának stabilizálásában már a kilencvenes évek közepétől gondok jelentkeztek, főképpen az iskolák forráshiánya miatt. Erről így írt az egyik napilap: „Az Ország mintegy 5100 közoktatási intézményéből csaknem 3800 rendelkezik iskolai könyvtárral. Noha a tavalyi évtől (1997, T. J.) külön könyvtári normatívát kapnak az intézmények, a fenntartás és a beszerzés költségeinek számottevő részét még mindig pályázati pénzekből teremtik elő. A tapasztalatok szerint a legtöbb könyvtár a folyóiratokon próbál spórolni: évről évre lemond néhány lapot [...] A drasztikusan dráguló folyóiratok közül azonban mind kevesebbet tudnak megrendelni az iskolák [...] A megmaradó lapok is elsősorban a legszükségesebb szakmai periodikák. Napi- és hetilapot már csak kevés intézmény járát, s csupán néhányfélét.”¹⁰

9. Több iskolakönyvtárral foglalkozó cikk, tanulmány is utalt arra, hogy a pedagógusok jelentős része egyéni előfizetője volt a szakjuknak, beosztásuknak megfelelő folyóiratoknak.

10. U. J.: Folyóiratokon spórolnak az iskolai könyvtárak. In: *Népszabadság*. 1998. január 16. p. 10.

A pedagógusok számára szükséges prompt szakanyagháttér-hiányt némiképp pótolják az elektronikus úton elérhető szakmai információk, ezek azonban nem mindig kompatibilisek és adekvátak a tantárgy-pedagógiai szükségletekkel. Hátrányt jelent az is, hogy a gyakorló pedagógusok tapasztalatai a folyóiratok hiánya (vagy/és ritkább megjelenése) miatt nem publikálhatók. Különösen érzékeny veszteség volt az, hogy a legtöbb megyében megszűnt a megyeszékhelyi pedagógiai folyóirat. (Több megyében az új pedagógiai intézetek olyan tájékoztató lapokat indítottak, amelyek közölnek szakmai írásokat is, de igen korlátozott terjedelemben.)

Az utóbbi években (a folyóirat-kiadási pályázatok ellenére) olyan tradicionális lapok megjelentetése is veszélybe került, mint a *Köznevelés*, az *Új Pedagógiai Szemle*, s gondokkal küszködött (bár csak átmenetileg) az *Iskolakultúra* is. Bár a (mindenkori) szakminisztériumunk évenként meghirdette a pedagógiai lapok és folyóiratok költségvetési támogatására szolgáló pályázatát, ez azonban olyan szűk körre terjedt ki (és pénzügyileg is csak részkiadások fedezetét biztosította), hogy lényeges hatása nem volt, sőt, elbizonytalanította a pályázaton eredménytelenül szereplő kiadókat. (Pl. 2008-ban mindössze 21 lap kapott támogatást 400 ezer és 2950 ezer forint közötti összegekben, közöttük két elektronikus lap, az *irány.hu* és a *tte.hu*.) Bár több iskolakönyvtárral kapcsolatos folyóirat volt jelen a piacon ekkor is, egyik sem kapott támogatást, annak ellenére, hogy a könyvtárak deklaráltan az intézmények legfontosabb információs központjai.

A 2008-ban megtartott, a magyar sajtó tíz évét elemző, értékelő konferencián elhangzott véleményekről, tapasztalatokról írt a *Lapkiadás* című folyóirat, ami közvetve (de közvetlenül is) érvényes a pedagógiai lapok kiadására és olvasótáborára: „*A fogyasztói igényekre válaszolva a hazai sajtópiac is átalakult, több ezer kiadvány van a piacon, ezek nagy része egyre szűkebb célcsoportnak szól. Az olvasótáborok szétaprózódtak, s a nagy lapok látványos olvasószám-vesztést voltak kénytelenek elkönyvelni [...] a hazai nyomtatott sajtó keresi a helyét, s van még hova fejlődnie, hiszen a felnőtt lakosságra számítva a magyarok évente csupán 330 alkalommal forgatnak sajtóterméket.*”¹¹

A papír alapú pedagógiai lapok hátrányban vannak a reklámpiacon is: az évi körülbelül 200 milliárdos megbízásból szinte nem mérhető értékben közölnek reklámanyagokat. A lapok előfizetői számának csökkenésében (az intézményi pénzügyi kondíciók megváltozása mellett) jelentős szerepe volt az egyéni előfizetések elmaradásának, valamint annak, hogy a korábban önálló intézményeknek tagóvodákká, tagiskolákká válva alig van lehetőségük egy-két lap előfizetésére, így nehezebbé válik a szakmai anyagokhoz történő hozzáférés is.

De van-e, lesz-e kiút, elfoglalják-e a pedagógiai lapok (újra) helyüket az információs közegben? Állíthatjuk, hogy igen, de ehhez számos változtatásra lesz szükség, még úgy is, hogy a netes anyagok egyre nagyobb aránya mellett kell helyet biztosítani a nyomtatottaknak.

---

11. Konferencia a magyar sajtó elmúlt tíz évéről. In: *Lapkiadás*. 2008. 4. sz. p. 36.

Hogyan tovább? Néhány megfontolandó gondolatkísérlet

A Hogyan tovább?-ot nem akut kérdésként kell értelmezni. A rendszerváltás során a különböző kormánykurzusok alatt a közoktatás-politika számos változáson ment át, amelyek az aktuális pedagógiai szakirodalomban is nyomon követhetők. Bár többször is megfogalmazódtak távlati célok, programok, azonban ezek a kormányváltásokkal elenyésztek, új elképzelések alapján új tervek készültek a közoktatás „modernizációjára”. Természetesen a tankönyvek egy része is erodálódott, s a szakirodalom sem tudott elszakadni az aktuálpolitikai, az aktuális közoktatás-politikai trendektől.

A pedagógiai folyóiratok kiadása érdekszférák szerint alakult: magánkiadók, egyesületek, vállalkozások jelentették meg azokat, a maguk céljait (gazdasági érdekeit) szolgálva, a pedagógia hosszabb távú érdekeit többnyire figyelmen kívül hagyva.

2006-ban a folyóiratokkal kapcsolatban Jáki László egész problémahalmazra hívta fel a figyelmet egy tanácskozás kapcsán, melyet a lapok szerkesztői tartottak. *„Tanácskozásra ültek össze a pedagógiai folyóiratok szerkesztői, hogy megvitassák, milyen teendők vannak fennmaradásuk érdekében”* – írja bevetőként¹², majd így folytatja: *„A beszélgetés tehát pénzügyi gondokkal kezdődött [...] A helyzet megítélésében, a jövőt illetően a vélemények eltértek egymástól. Voltak, akik a kiutat a támogatók körének bővítésében látták. Elhangzott, hogy keresni kell a kapcsolatot a bankokkal, kiadókkal, szponzorokat kell találni, reklámokkal kell növelni a bevételt stb. Mások a jobb, érdekesebb szerkesztésben keresték a megoldást [...] Az igazi megoldásnak társadalmi-oktatáspolitikai gyökerei vannak. Az aktív, nyitott pedagógiai közélet megteremtése még az oktatásügyet is meghaladó társadalmi feladat.”*

Nos, milyen megoldások kínálkozhatnak arra, hogy a pedagógiai lapok hosszú távon és nagy biztonsággal betölthessék szerepüket?

2013-tól új alapokra helyeződik a közoktatás. A közelmúlttól formálódik az új közoktatás-politikai környezet és vele a közoktatás gyakorlata. Minden korábbinál nagyobb szerepet kap az állami akarat, s ez azt jelenti, megnő az állam érdekérvényesítő ereje. Ez nemcsak a tanügyigazgatásra vonatkozik, hanem a tantervekre, ebből adódóan a tankönyvkiadásra, s ennek folytatásaként kellene, hogy a lapkiadásban is vállaljon olyan szerepet, amely által így a szakmai környezetben komplexen, „csomagban” jelenhetne meg az állam közoktatás-politikai akarata (természetesen fenntartva azt, hogy a nem állami oktatási-nevelési intézményeknek sajátos oktatáspolitikai rész-céljai is vannak, lehetnek).

De maradjunk a lapkiadásnál!

Aligha szükséges külön indokolni, ha az állam a tankönyvpolitikában is domináns, akkor ugyanígy domináns szerepet kell(ene) vállalnia azoknak a lapoknak a kiadásában, amelyek meghatározó szerepűek. Hogyan lehetne ezt biztosítani?

1. A legfontosabb lapok kiadására létre kellene hozni egy olyan központi szerkesztőséget, amelyben néhány kiemelt jelentőségű lap (pl. *Köznevelés, Új Pedagógiai Szemle, Tanító, Óvodai Nevelés, Iskolakultúra*) relatív önállóságot kaphatna a szerkesztőségi munkában. A többiek – főképpen módszertani, tehát a tantárgyakhoz

12. Jáki László: Folyóirataink jelen és jövője. In: *Könyv és Nevelés*. 2006. 2. sz. p. 56-58.

szorosabban kötődők (és megfontoltan mások is) – ide csatlakoztatva szerkesztői, főszerkesztői kontroll alapján megfelelő tiszteletdíjért látnák el munkájukat. Ehhez a központi szerkesztőség biztosítaná a pénzügyi, technikai, adminisztrációs hátteret.

2. A szerkesztőségnek egy önálló státusú kiadói főszerkesztője lenne, aki koordinációs feladatot látna el a gazdasági vezetővel együtt.
3. A lapok elkészítését – a költségek csökkentése és más megfontolás alapján is – egy nyomdával lenne célszerű elvégeztetni.
4. A központi szerkesztőség költségvetését 100 százaléig állami forrásból kellene biztosítani, az előfizetési összegeket pedig a végső lehetőségig minimalizálni kellene, hogy az intézmények a számukra legszükségesebben túl is rendelhessenek folyóiratokat (speciális feladataikhoz).
5. A központi szerkesztőséget legcélszerűbb az OFI-PKM-hez lenne kapcsolni.
6. Ennek előkészítéséhez többoldalú (minisztérium, OFI, szakmai szervezetek stb.) megbeszélésre van szükség, lehetőleg mielőbb, hogy az új tanévtől (a 2013–2014-es-től) realizálódhasson az új lapkiadási koncepció.
7. A többi lap számára évenként, a jelenlegihez hasonlóan támogatási pályázatot kellene kiírni, de az eddigiéknél lényegesen nagyobb összeggel.
8. Meg kell vizsgálni a nyomtatott és az elektronikus kiadások kapcsolatát, a lehetséges ésszerűsítéseket. (Önálló elektronikus kiadás vagy a nyomtatott bővítése elektronikusan, pl. *Könyv és Nevelés*.)¹³
9. A központi lapok kapjanak egységes logót. Minden magyar nyelvű kiadványban legyen angol nyelvű tartalomjegyzék és/vagy a hosszabb írásoknál (pl. a tanulmányoknál) néhány soros angol nyelvű összefoglaló.
10. Az intézmények számára – sajátosságaikhoz, adottságaikhoz igazodóan – meg kellene határozni, hogy mely lapokat kellene kötelezően megrendelniük, mert e nélkül sérülne az az állami akarat, hogy minden intézmény pedagógiai környezete tegye lehetővé az oktatáspolitikai által meghatározott oktatási és nevelési feladatok teljesítését.
11. Évente történne meg a lapkiadás oktatáspolitikai, szakmapedagógiai és pénzügyi szempontú tapasztalatainak értékelése, s abban a tekintetben is megfelelő szondázást kellene végezni, hogy az intézmények hogyan fogadják a lapokat, milyen mértékű azok olvasottsága.
12. A lapok terjedelménél figyelembe kellene venni, hogy legyen lehetőség a gyakorló pedagógusok írásainak megjelentetésére.
13. A szerzőknek meghatározott, korrekt, ív szerinti honoráriumot kell(ene) fizetni.
14. A minisztérium biztosítsa, hogy minden megyében (és a fővárosban) központi pénzügyi keretből jelenhessen meg megyei pedagógiai folyóirat.
15. A lapok szakmai szerkesztőit pályázaton kell kiválasztani.
16. A szerkesztők időközönként (akár többen együtt), tartsanak szerkesztőségi ankétot (legalább) a megyeszékhelyeken.

---

13. Erre vonatkozóan I. Borostyániné Rákóczi Mária: Pedagógiai folyóiratok az interneten. Tájékoztató a szakirodalomban. In: *Könyv és Nevelés*. 2009. 2. sz. p. 22-24.

17. Meg kell vizsgálni a határokon túli lapellátást (legalább azokban a körzetekben, ahol hazai kiadású tankönyveket használnak).
18. Multinacionális és nagy hazai cégeket meg kellene győzni a pedagógiai lapok (vagy valamely csoportja) célzott szponzorálásáról.
19. Szükség lenne neveléstudományi szempontú, de gyakorlatorientált folyóirat-elméleti kutatásokra.

Néhány nem közvetlenül a pedagógiai szakmai lapokhoz kapcsolódó felvetés.

1. Célszerű lenne megvizsgálni a civil gyermeklap kiadás lehetőségét, és minisztériumi támogatást nyújtani azoknak, melyek követik az oktatáspolitikai célokat.
2. Szükség lenne olyan pedagógia közeli populáris, olvasmányos folyóiratra, amely közvetítő lehetne az iskola és a szülők között.
3. Az óvodáknak, iskoláknak biztosítaniuk kellene a szülői közösség vezetője számára az alapvetően (és speciálisan) szükséges, a tájékozódásukat segítő lap(oka)t (pl. *Köznevelés*, *Tanító*, *Óvodai Nevelés*).

* * *

Írásom célja elsősorban az volt, hogy közös gondolkodás, majd tettek alapján „tegyük helyre” a pedagógiai lapokat, vizsgáljuk meg általános és speciális funkciójukat, s azt, milyen módon lehetne költséghatékonyan és a pedagógiai munkát maximálisan segítő lapstruktúrát kialakítani, menedzselni úgy, hogy az megfeleljen az oktatáspolitikai céloknak.

